

Kap 40 : ”Bunkern inifrån”

Riksmarskalksämberet har under CGs ämbets tid varit remissinstans för de lagar som direkt berör kungahuset – författningen (prop 1972:66), successionsordningen (prop 1977/78:71) & förhållandet kyrka-stat (prop 1997/98:49). Därefter har det endast varit budgetdiskussioner.

CGs revir består av slottsstaten och hovstaten. Ingen av dem har någon politisk funktion. All politik sköts av CG själv. Det finns ingen politisk expertis (men ibland är riksmarskalken en politiker) och inga utredningsresurser (men ibland sammanställer informationsavdelningen tidningsuppgifter). Vid frågor om varför hänvisas till pengabrist. När CG skriver tal går dock dessa på remiss till politiker och ibland anlitas konsulter. En tolkning är att CG med avsikt eftersträvar en apolitisk arbetsplats. Börjar de anställda tänka politiskt vet man aldrig vart det tar vägen. Riksmarskalk Ingemar Eliasson påstår t ex att han under hela sin ämbets tid fick framhålla för de anställda att hovet inte var någon monarkistisk kampanjorganisation utan att man bäst stödde monarkin genom att hjälpa CG i hans ämbete så att folkmajoriteten blev nöjd.¹ Efter Brunei försökte Eliasson initiera en diskussion: Hur såg kungafamiljen på sina roller? Hur trodde de att svenska folket uppfattade dem? Vad gjorde de bra? Vad gjorde de dåligt? Det rann dock ut i sanden.² Eliasson skrev senare en uppsats om sitt misslyckade försök: Har lagstiftaren lämnat statschefen i sticket?³

Justitieminister Thomas Bodström var imponerad över att CG lyckades hålla sig så informerad som han ändå gjorde. En statsminister hade ett 20-tal ministrar och 4500 tjänstemän som jämförelse. CG utnyttjade de möjligheter han hade. Bodström var dock kritisk mot ad hoc-eriet: ”Att det kommer ministrar under middagar och ska dra saker med alkohol i kroppen, resulterar inte i några perfekta beredningar direkt. En statsminister har naturligtvis ett mycket, mycket större ansvar, men det är ändå felaktiga förutsättningar mellan uppdragen.”⁴ Som ett komplement ordnades 2004-2007 temadagar om ämnen som arbetsliv, folkhälsa & brottslighet med inbjudna politiker och experter.

Den första temadagen som genomfördes [2004] hade frågeställningen: »Räcker skogen?» Myndigheter, näringen, forskare, fackliga företrädare, miljöorganisationer och enskilda skogsägare gav sina svar på frågan vid ett och samma tillfälle. Ett halvdagsseminarium kompletterades med påföljande dags exkursion i fält. Liknande temadagar har genomförts i ett tjugotal ämnen.⁵

Statsbesöken gör att CG har mycket kontakter med UD. Högste politiske tjänstemannen där kallas kabinettssekreterare. CGs kontakter med denne har varierat: Sverker Åström 1972-77 och Leif Lifland 1977-82 följde ofta med på statsbesöken. Däremot ej Pierre Schori 1982-91. CG har också mycket kontakter med protokollsavdelning som sköter det praktiska. CGs rykte i diplomatkretsar har förbättrats i den takt han lärt sig diplomatisk kutym. I början av kungens statschefskarriär var det värre. En diplomat som var med på den tiden berättar att han då kunde ställa frågor ”som fick håret att resa sig på huvudet”.⁶

¹ Ulla Waldén. Bodknoddaren som blev riksmarskalk. SR P4 Värmland, 2009-03-26. [Intervju med Ingemar Eliasson.]

² Barbro Hultman. I den kungliga kulissen : en hovreporters betraktelser. Stockholm: Langenskiöld. 2014.

³ Ingemar Eliasson. Har lagstiftaren lämnat statschefen i sticket? Kungliga Vitterhetsakademiens årsbok, 2012, ss 75-90.

⁴ Thomas Bodström: Inifrån. Makten, myglet, politiken. Norstedts, 2011.

⁵ Ingemar Eliasson. Jag vet var jag kommer ifrån - stycken om mitt liv. Albert Bonniers förlag, 2013.

⁶ Ann-Marie Åsheden. Vår kung: del 2. Dagens Nyheter 1985-12-23.

Hovstaternas verksamhetsberättelser innehåller varje år en beskrivning av organisationen. Drift och underhåll sköts av slottsstaten. Representationen sköts av hovstaten. Hovstaternas dagliga verksamheten sköts av en ledningsgrupp med CG som ordf. Det har under årens lopp diskuterats om CG någonsin tagit råd av denna sin ledningsgrupp. Det finns inga uppgifter om att så är fallet. Inga protokoll förs och inga beslut fattas genom omröstning. Alla beslut fattas av CG ensam. I kraft av sin erfarenhet anser han sig veta bäst. Det påstås att CG tar råd av Silvia för sin ”policyprofil” men det är oklart vad som menas. Dokumenterade råd av Silvia handlar alla om umgänget och ceremonielet. I övrigt förväntas hon främst ge CG moraliskt stöd. Prinsessan Christina säger sig under åren haft en roll som ”bollplank, support och djävulens advokat” utan att vilja gå in på några detaljer.⁷ På direkta frågor har CG & Silvia sagt sig försöka rekrytera personer som har erfarenhet av ”livet i övrigt”. De undviker ja-sägare, de vill gärna ha synpunkter, men de vill bestämma själv. Ledningsgruppen och även okända rådgivare i CGs råd för hovstaterna – ”koncernledningen” – har trots det kritiserats för CGs inrikespolitiska felprioriteringar, hans blamager och hans krishantering.

Svagheten i organisationen var uppenbar under kronprinsessan Victorias ätstörningar 1997, Brunei-krisen 2004, vid publiceringen av Den motvillige monarken 2010 och även vid avslöjandena om Silvias far 2002 & 2010. När det gällde ätstörningarna vågade ingen ta upp frågan på egen hand. Statsfrun (nu överhovmästarinnan) Alice Trolle-Wachtmeister ansågs ”mest” ansvarig men slingrade sig. Efteråt upplevde hon hela situationen som oerhört obehaglig. Brunei-krisen diskuterades men någon oberoende utredning gjordes aldrig. Ledningsgruppen bestod av CG, Silvia, kronprinsessan Victoria, riksmarskalk Ingemar Eliasson, stabschefen Frank Rosenius, informationschefen Elisabeth Tarras-Wahlberg och Alice Trolle-Wachtmeister. Mycket riktigt fann den att CG var oskyldig och att allt var mediernas fel. Hur den kom fram till dessa slutsatser kommer vi aldrig att få veta. Vid tidpunkten för Den motvillige monarken 2010 förefaller ledningsgruppen ha slutat fungera p g a familje- och lojalitetskonflikter. Det naturliga hade varit att gå igenom boken i detalj för att avgöra vad som var sant och vad som var falskt men det gjordes aldrig. Det hade varit att tvivla på CGs oskuld. Samma sak med avslöjandena om Silvias far. Silvia agerade helt på egen hand i sina försök att först mörka affären och sedan rentvå honom.

Det som inte behandlas i ”koncernledningen” eller i ledningsgruppen behandlas på ”familjemöten”. CG försöker hålla ett sådant varje söndag efter en gemensam middag. Det finns ingen som helst information om dessa möten. Vad som utspelar sig måste man sluta sig till. Journalisten Johan T Lindwall säger sig ha insyn men har aldrig gett någon detaljerad skildring. Förmodligen handlar det mesta om att familjen skall visa en enad front – i praktiken att hustru, barn & ingifta ska underordna sig det som CG anser bäst för monarkin. Vissa frågor som riskerar splittra familjen tycks bara avhandlas mellan CG och respektive. T ex prins Carl Philips tronanspråk, lämpligt uppförande och olika mågämnar.

*

Personalomsättningen urholkar hovets traditioner. Det finns en kompetensutveckling med seminarier och föreläsningar i historiska och kulturella ämnen för att bevara en kärna av traditioner. Det är oklart vilka som är traditionsbärarna. Kanske är det alla dessa anställda med adlig bakgrund.

⁷ Jenny Alexandersson. Utställningen om kungen och prinsessan Christinas fina tal. Aftonbladet, hovbloggen, 2013-09-13.

De som skriver om hovstaten verkar förvänta sig att CGs anställda har en viss distans till hans roll som statschef. Så är dock inte fallet. Detta kommenterades 1969 av journalisten Åke Ortmark som en effekt av ledningens militära och adliga bakgrund i kombination med internrekrytering. Även borgerliga förment opolitiska ämbetsmannaidéal är vanliga vid hovet. Sociala förändringar slår igenom men långsamt, långsamt. Tidens härjande krafter når även CG. Förmodligen isolerar han sig för att bevara en sista känsla av utvaldhet. Man kan inte bekänna sig till demokratiska ideal utan att man påverkas. Urholkningen syns bäst i barnen: CG och hans systrar valde bort adeln. Kronprinsessan Victoria och syskonen väljer bort högborgerligheten. De känner sig bekvämare bland uppkomlingar.

*

CGs hovstat leds av 1:e hovmarskalken. Under honom sorterar ordinarie hovmarskalkar, [över]ceremonimästare, [kabinetts]kammarherrar m m. Vid CGs ceremonihov skall finnas fyra kabinettskammarherrar och åtta kammarherrar. Kammarherre förefaller numera vara en hedersposition. Jag har räknat till 42 stycken. Under stabschefen sorterar 12 adjutanter från de tre vapenslagen. Det finns också överadjutanter för ceremoniella tillfällen och en hedersposition vaktfria adjutanter. Sammanlagt ett 40-tal personer.

Under CGs kronprinstid var ansvarsfördelningen ofta oklar. Personer hade arbetsuppgifter vid sidan av sin ordinarie befattning. Ledande funktionärer under CGs livstid har varit:

1. Riksmarskalkar

Birger Ekeberg	1946-1959
Nils Vult von Steyern	1959-1966
Stig H:son Ericson	1966-1976
Gunnar Lagergren	1976-1983
Sten Rudholm	1983-1986
Per Sköld	1986-1995
Gunnar Brodin	1996-2003
Ingemar Eliasson	2003-2009
Svante Lindqvist	2010-2018
Fredrik Wersäll	2018-

2. Hovauditörer

Sune A Wetter	1950-1973
J Gillis Wetter	1973-1995
Bengt Ljungqvist	1996-2008
Axel Calissendorf	2009-

3. Stabschefer & motsvarande.

Hugo Cederschiöld	1950-1963
Thord C:son Bonde	1963-1969
Gustav Åkerman	1969-1973

Hans Skiöldebrand	1968-1973
-------------------	-----------

Malcolm Murray	1973-1978
Stig Synnergren	1978-1986
Lennart Ljung	1986-1990
Bror Stefenson	1990-1997
Curt Sjöo	1997-2003
Frank Rosenius	2003-2007
Håkan Petterson	2007-2018
Jan Salestrand	2018-

4. 1:e hovmarskalkar & Chefer för kronprinsens hovstat

Carl-Reinhold von Essen	1947-1950
Sten Erik P:son Wetter	1952-1961
Stig H:son Ericson	1962-1973

Gösta Lewenhaupt	1966-1968
Malcolm Murray	1968-1973

Tom Wachtmeister	1973-1975
Björn von der Esch	1975-1980
Lennart Ahrén	1980-1986
Jan Kuylenstierna	1987-1993
Hans Ewerlöf	1993-1998
Johan Fischerström	1998-2007
Lars Hjalmar Wide	2007-2011
Mats Nilsson	2012-

5. Presskontakter & Informationschefer (eller motsvarande)

Brita Cederström	1946-1958
Carl-Henrik von Essen	1951-1959
Gösta Lewenhaupt	1958-1962
Harald Smith	1958-1962
Bo Gärtze	1959-1966
Rolf Nilsson	1966-1967
Bertil Erkhammar	1966-1968
Stig Ramel	1967-1971
Carl-Fredrik Palmstierna	1950-1975
Sten Egnell	1962-1976

Tom Wachtmeister	1973-1975
Jan Mårtensson	1975-1979
Elisabeth Tarras-Wahlberg	1979-2004
Ann-Christine Jernberg	2004-2005
Nina Eldh	2006-2010
Bertil Ternert	2011-2013
Margareta Thorgren	2014-